

Perception of political geography in Czech academic environment

Percepce politické geografie v akademickém prostředí České republiky

Artur BOHÁČ^a, Aleš OTTMÁR^b, Michaela POKRUPOVÁ^c

Ostravská univerzita v Ostravě, ^aartur.bohac@osu.cz; ^bales.ottmar@osu.cz; ^cmichaela.pokrupova@osu.cz

---

Abstract

Submitted article attempts to clear up current position of political geography in Czech academic sphere and the perception of this interdisciplinary branch among human geographers and representatives of similar sciences. Political geography is quite new branch in Czech science and it is not well-established and well-known yet. This text attempts to find the benefits of Czech political geography, but it is also focused on the weak points and barriers which worsen the position of the discipline. Important part of this article describes the outcomes of the survey among Czech scientists.

Keywords: political geography, Czech Republic, perception

Klíčová slova: politická geografie, Česká republika, percepce

---

1. Úvod do politické geografie

Politická geografie je podobně jako celá humánní geografie mnohdy vnímána jako neukotvená věda, jejíž předmět a objekt studia není exaktně definován. Obor bývá stavěn na pomezí geografie a politologie. Politická geografie bývá chápána jako subdisciplína humánní geografie (stejně jako kulturní a sociální geografie), jež zkoumá vzájemné vztahy mezi prostorem a politickými procesy. Definice politické geografie existuje nepřehledné množství, do něhož dává nahlédnout v publikaci Politická geografie a geopolitika Robert Ištók (Ištók 2003). „Politická geografie zkoumá politické jednotky (regiony), které jsou definovány politickými nebo politicko-geografickými hranicemi, a také prostorové podobnosti a rozdíly mezi nimi.“ (Harthshorne 1957 in Ištók 2003, str. 11) Jiná definice od autora Gardavského zní: „Politická geografie je studium procesů, které vytvářejí národy a státy ve složitých vazbách a souvislostech s geografickým prostředím.“ (Gardavský 1994 in Ištók 2003, str. 12) Z výše uvedených citací lze vydedukovat široký záběr popisované disciplíny, jež se od dob svého vzniku výrazně změnila a jež se dodnes vyvíjí. Moderní přístupy politické geografie akcentují především dynamiku zkoumaných procesů. „Politickou geografii chápeme tak, že studuje, jak jsou bariéry mezi lidmi a jejich politickými komunitami vystaveny a jak jsou erodovány, jak světové řády založené na různých geografických organizačních principech (impériích, státních systémech a ideologicko-materiálních vztazích) vznikají a zanikají, jak materiální procesy a politické změny transformují to, jak si utváříme a představujeme světovou politickou mapu.“ (Agnew – Mitchell – Toal 2002 in Drobík – Kopeček 2006, str. 10)

Mezi hlavní oblasti zájmu politické geografie patří fenomény jako politická mapa světa, poloha státu a jeho hranice, územně-správní členění států, geografie voleb a

jiné. Objektem výzkumu politické geografie byl od dob jejich zakladatelů stát, ale v současnosti obor zkoumá, díky globalizačním trendům a snižující se moci států, různé hierarchické úrovně prostorového uspořádání. Do moderní politické geografie pronikly v posledních desetiletích přístupy sociálních věd, a to především sociologie, filozofie, psychologie, politické ekonomie či kulturní geografie. S těmito přesahy souvisí kritické hodnocení zavedených pojmů. Politická geografie je často spojována s geopolitikou, nebo je dokonce považována za její synonymum, jak tomu bylo u klasiků této disciplíny. Politickou geografii lze považovat za zdroj geopolitiky, neboť ji teoreticky a metodicky determinuje. Spory se vedou o to, zda je geopolitika vědou, či nikoli (Glassner 1996 in Jehlička – Tomeš – Daněk eds. 2000, str. 2). V posledních desetiletích jsme svědky vzrůstu významu kritické geopolitiky, jež je spjata s dekonstrukcí a problematizací diskurzů (Flint – Taylor 2006).

2. Politická geografie v českém a československém akademickém prostředí

V českých zemích jsou počátky politické geografie v meziválečném období spjata s autory ovlivněnými geografickým determinismem (Jaromír Korčák, Viktor Dvorský). Komunistickým režimem byla politická geografie považována za buržoazní pavědu, navíc v komunistickém Československu neměla až na výjimky co zkoumat (Baar – Rumpel – Šindler 1996). Po pádu bipolárního systému se objevil zdnalivý chaos, vyvstaly nové politické a ekonomické otázky, tedy prostor pro politickou geografii. Rozvoj politické geografie v České republice v 90. letech souvisí s obnovením zájmu o poznatky z oblastí sociálních věd v české akademické obci. Objevily se první práce věnující se geografii voleb, geopolitickému postavení České republiky v Evropě a světě či prostorovým dopadům reforem veřejné správy.

XXII SJEZD ČESKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI OSTRAVA 2010

Ze současných českých geografů se politické geografii věnují především Vladimír Baar, Petr Šindler, Tomáš Drobík, Tomáš Kostecký, Václav Gardavský, Luděk Sýkora, Petr Jehlička, Jiří Tomeš, Petr Daněk, Michael Romancov a další.

Průzkumem sylabů, dostupných na internetu bylo zjištěno, že politická geografie je jakožto samostatný předmět v současnosti vyučována na Univerzitě Karlově v Praze, Vysoké škole ekonomické v Praze, Univerzitě Palackého v Olomouci, Univerzitě Hradec Králové a na Ostravské univerzitě. V českém akademickém prostředí existují odvozené předměty jako Politická a ekonomická geografie (Metropolitní univerzita Praha) či Politická geografie Blízkého východu (Západočeská univerzita v Plzni). Prvky politické geografie či geopolitiky se rovněž vyskytují v mnoha společenskovědních předmětech vyučovaných na českých univerzitách. Politickou geografii je možno vystudovat pouze na Ostravské univerzitě v rámci studijního oboru Politická a kulturní geografie (bakalářský, navazující magisterský a doktorský program) a na Karlově univerzitě v rámci studijního oboru Regionální a politická geografie (navazující magisterský a doktorský program).

Autoři publikace *Stát, prostor, politika* – vybrané kapitoly z politické geografie (Jehlička – Tomeš – Daněk eds. 2000) upozorňují na nedostatek politicko-geografických prací zabývajících se neevropskými regiony nebo globálními tématy. V tomto ohledu se situace v posledních deseti letech zlepšila, pozvolna též dochází k ústupu deskriptivní metody na úkor na Západě běžných dekonstruktivistických a poststrukturalistických přístupů. Politicko-geografický výzkum neevropských fenoménů se stal typickým zejména pro Katedru sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Ostravské univerzity, jejíž vědeckí pracovníci i studenti se rovněž věnují kritické geopolitice, remitencím, kyberprostoru a jiným v českém akademickém prostředí inovativním tématům. Nicméně, z hlediska publikování v impaktovaných politicko-geografických časopisech jako *Political Geography*, *Geopolitics*, *Antipode* a *Progress in Human Geography* na tom není česká politická geografie dobře. Vzhledem k interdisciplinaritě oboru a budování nové tradice chybí politicko-geografická odborná periodika. Právě proto političtí geografové často publikují v časopisech s primárním zaměřením například na politologii a mezinárodní vztahy, sociologii či historii.

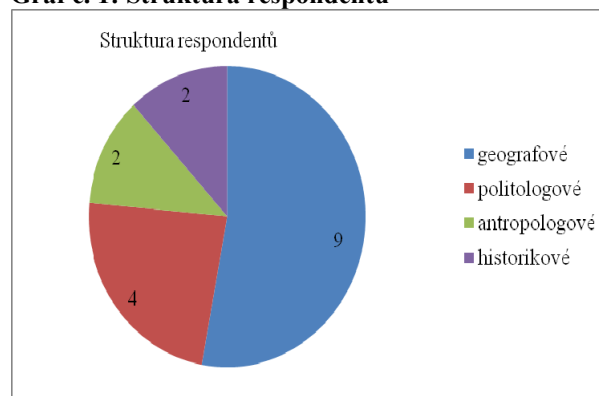
Z grafu je patrné, že k dotazníku přistoupili aktivněji ti, jimž není pojem politická geografie neznámý. S tímto jevem autoři počítali a odrazil se i ve formulaci některých otázek.

4. Analýza získaných informací a jejich interpretace

3. Teoreticko-metodologická část výzkumu

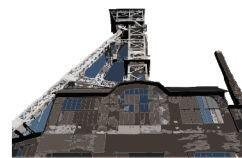
Téma vnímání politické geografie českými vědci z příbuzných disciplín nebylo dosud hlouběji zpracováno. Při studiu literatury i při setkávání s kolegy z jiných společenskovědních oborů narazili autoři na nedostatečnou reflexi politické geografie. Výzkum by měl pomoci najít odpovědi na otázky, jak je česká politická geografie vnímána, proč tomu tak je a jak je na ni celkově názíráno, ať už v rámci geografie, nebo vědy obecně. Rovněž je řešen problém spolupráce politické geografie s příbuznými naukami. Výzkum by měl přinést některá nová fakta a pomoci nastartovat diskusi mezi geografy i představiteli příbuzných oborů. Po sondáži se autoři rozhodli pro vytvoření stručného dotazníku obsahujícího sedm otázek a kombinujícího otevřené a uzavřené (škálové) otázky. Dotazník byl zaslán v rámci jednorázového pilotního výzkumu elektronickou poštou na česká akademická pracoviště věnující oborům, které jsou politické geografii blízké. Autoři považují politickou geografii za transcendující disciplínu. Jako soubor respondentů byli zvoleni vědeckí pracovníci a také doktorandi, u nichž se předpokládá elementární znalost zkoumané problematiky. Dotazník byl adresován jak konkrétním osobám, tak byl určen k volnému rozšíření mezi další badatele. Z toho vyplývá, že nebylo prioritou sledovat návratnost dotazníku. Přesto lze z počtu zodpovězených dotazníků usoudit, že nebyla vysoká. Svou roli nepochybně sehrálo období letních dovolených. V oběhu byl dotazník od 25. července do 25. srpna roku 2010 a respondentům i jejich pracovišti byla garantována naprostá anonymita. Vyplněný dotazník zaslalo 17 osob – 9 humánní geografové, 4 politologové, 2 kulturní antropologové a 2 historikové.

Graf č. 1: Struktura respondentů

a) Co si představíte pod pojmem politická geografie? (zajímá nás Váš subjektivní názor)

Zejména představy geografů o politické geografii odpovídaly zavedeným definicím o prolnutí politiky a prostoru, přičemž někteří uvažují v tomto kontextu ve velmi širokých souvislostech lidského bytí. „Jeho (obor politické geografie) komplexnější pohled s prostorovými

souvislostmi považují za přínosnější ve srovnání s jinými politickými vědami, politologií atd.“ (respondent – geograf) Jeden geograf upozorňuje na „odgeografičtění“ politické geografie související s její interdisciplinaritou. U negeografů se objevily definice zcela slučující politickou geografii s politologií či řadící disciplínu jako podobor politické vědy. „Nejsem geograf, řadím ji spíše pod disciplínu politologické.“ (respondent – politolog) Zajímavý je pohled dvou politologů, kteří spatřují v politické geografii most mezi vědami společenskými a přírodními a považují ji za esenciální součást politologických bakalářských studijních oborů. Obecně lze konstatovat, že geografové vidí v politické geografii geografickou subdisciplínu, zatímco politologové ji řadí pod politickou vědu. Ostatní sociální vědci ji povětšinou řadí na pomezí výše uvedených oborů. Vysloveně mylné představy o politické geografii se v odpovědích neobjevily.

b) Představte si, že máte syna či dceru. Seřadte následující obory tak, jak byste mu/jí je doporučil/a ke studiu. První obor z nabízených doporučujete nejvíce, poslední nejméně.

Tab. č. 1: Celkové výsledky

obor	informatika	antropologie	medicína	PG	biologie	právo	filologie	historie
prům. pořadí	2,53	6,2	2,4	4,86	3,86	4,53	5,4	5,93

Zdroj: vlastní výzkum

Tab. č. 2: Preference geografů

obor	informatika	antropologie	medicína	PG	biologie	právo	filologie	historie
prům. pořadí	2,44	6,2	2,33	4,55	4	4,44	6,22	5,88

Zdroj: vlastní výzkum

Tab. č. 3: Preference negeografů

obor	informatika	antropologie	medicína	PG	biologie	právo	filologie	historie
prům. pořadí	2,66	6,16	2,5	5,33	3,83	4,44	4,16	6

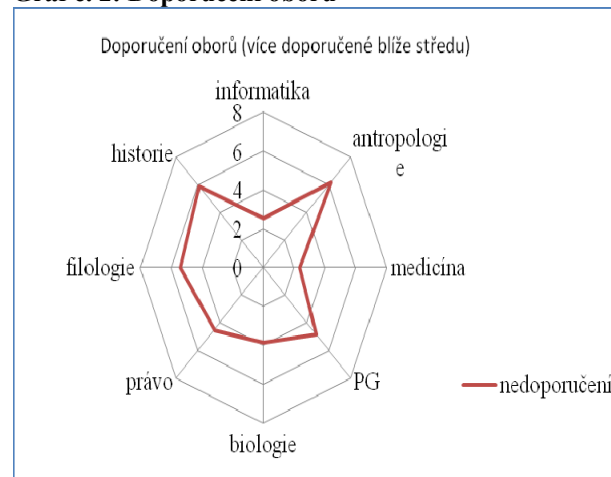
Zdroj: vlastní výzkum

Co se týče politické geografie, rozdíl v hodnocení mezi geografy a negeografy byl 13krát vyšší než u rozdílů hodnocení kulturní antropologie a více než 4,5krát vyšší než rozdíl u medicíny nebo biologie. Kritičtější se dle očekávání vyslovili negeografové. Nejvyšší rozdíl byl zaznamenán u hodnocení filologie, a to 34krát vyšší než u kulturní antropologie.

c) Mezi které geografické disciplíny byste zařadili politickou geografii?

Výsledné pořadí by vypadalo takto: informatika, medicína, biologie, politická geografie, filologie, právo, kulturní antropologie, historie

Graf č. 2: Doporučení oborů

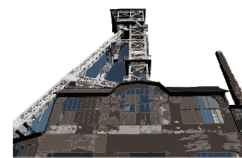

Zdroj: vlastní výzkum

Geografové považují politickou geografii spolu s kulturní a sociální geografii za podobor humánní geografie. Povětšinou neopominají zdůrazňovat její interdisciplinaritu. Neotřelý je názor, že politickou geografii můžeme považovat za „určité nazírání na realitu, které klade důraz na nějaký aspekt (jako je kulturní geografie, která za kulturu považuje každodenní jednání lidí, tak politická geografie by mohla hledat za vším politiku).“ (respondent – geograf) Odpověď na tuto otázku činila potíže politologům, kteří u první otázky zařadili politickou geografii do sféry politické vědy, a také dalším negeografům.

XXII SJEZD ČESKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI OSTRAVA 2010

d) Která témata politické geografie jsou pro Váš odborný zájem nejdůležitější?

Od respondentů, kteří se s politickou geografii již setkali, přišla pestrá škála odpovědí, které se téměř neopakovaly: role neziskového sektoru a občanských hnutí v politice, geografie sociální spravedlnosti, geografie lidských práv, vztah lokální a státní politiky, komunální politika, geografie konfliktů v prostoru, astropolitika, kritická geopolitika, regionalismus, problematika panregionů, transnacionalismus, klasifikace států, problematika státních hranic

e) Ohodnoťte následující výroky spojené s českou politickou geografii podle závažnosti stupnicí 1-5 Likertovy škály (1- naprosto souhlasím, 2 - spíše souhlasím, 3 - nevím, 4 - spíše nesouhlasím, 5 - naprosto nesouhlasím)

nedostatek odborných publikací v češtině, absence časopisů k publikaci, nízké povědomí veřejnosti o oboru, nedostatečný zájem studentů, krátká tradice, široký záběr studia, nedostatek relevantních dat, využitelnost znalostí oboru v praxi (mimo akademické prostředí)

Tab. č. 4:

výrok	průměrné hodnocení
nedostatek odborných publikací v češtině	2,2
absence časopisů k publikaci	2,6
nízké povědomí veřejnosti o oboru	1,8
nedostatečný zájem studentů	3,4
krátká tradice	3
široký záběr studia	2,6
nedostatek relevantních dat	3,2
využitelnost znalostí oboru v praxi	3,3

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka krátké tradice politické geografie rozděluje geografy (3,9) a negeografy (2).

f) Znáte nějaké odborníky věnující se politické geografii (popřípadě vědecké pracoviště)?

V odpovědích se nejčastěji objevoval Vladimír Baar, Michael Romancov, Bořivoj Hnízdo, Jiří Tomeš, Petr Dostál i v českém prostředí hojně působící Robert Ištók. V jednom z dotazníků byli jmenováni jako odborníci i doktorandi. Někteří geografové, kromě jmenování osobností a vědeckých pracovišť, neopomněli zmínit i zahraniční badatele jako John Agnew či Peter Taylor. Negeografové povětšinou tápali, avšak u politologů je evidentně znám Vladimír Baar (i díky rozšířené publikaci *Národy na prahu 21. století – emancipace nebo nacionalismus?*), dále též Bořivoj Hnízdo a Michael Romancov.

g) Spolupracujete s některým z odborníků na politickou geografii? Pokud ano, jakou formou?

U humánních geografů, jejichž odborný zájem je blízký politické geografii, spolupráce probíhá, a to jak formální (granty), tak neformální. U politologů ke spolupráci příliš nedochází, nebo jde spíše o jednorázové akce. Pouze jeden zmiňuje intenzivní kontakty. Zástupci dalších sociálních věd s politickými geografy nekooperují s argumentem, že si nejsou jisti přínosem takovéto spolupráce.

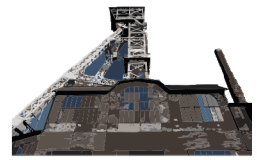
5. Závěr

Výzkum ukázal, že politická geografie není upozaděna tak, jak autoři předpokládali, a že image politické geografie není špatná, a to ani mezi vědci touto disciplínou netknutých. Problémem je pro negeografy spíše její mnohotvárnost a určitá neuchopitelnost, která vyplývá z jejího postavení na pomezí přírodních a sociálních věd. Výzkum potvrdil předpoklad, že k politické geografii budou mít nejbližší vztah humánní geografové a politologové. Obě tyto skupiny se snaží obor uchopit a svým způsobem si jej přivlastnit. Pro zástupce dalších oborů zůstává politická geografie disciplínou dosti neznámou a z hlediska možné kooperace nezajímavou. Je otázkou, zda jim může politická geografie něco nabídnout. Domníváme se, že v omezené míře ano, neboť současná politická geografie pracuje i s poznatky jejich oborů, rozšiřuje je a přidává svůj přínosný geografický pohled. Pozitivní je, že v odborném zájmu respondentů (geografů i politologů) se vyskytují i nejnovější směry vývoje politické geografie jako kritická geopolitika, astropolitika a další. Česká politická geografie tedy neustrnula u výzkumu států a jejich atributů, problémem je ovšem nedostatek odborných publikací a časopisů k publikaci či nízká schopnost českých odborníků publikovat v zavedených zahraničních periodikách. Autoři pevně doufají, že díky modernizačním tendencím, neklesajícímu zájmu o její studium i komunikačním platformám jako jsou sjezdy České geografické společnosti spěje česká politická geografie ke světlé budoucnosti.

Použitá zdroje:

XXII SJEZD ČESKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI OSTRAVA 2010

- BAAR, V. – RUMPEL, P. – ŠINDLER, P. (1996): Politická geografie. Ostravská univerzita, Ostrava, 91 s.
- DROBÍK, T. – KOPEČEK, V. (2006): Nové přístupy v politické geografii. Ostravská univerzita, Ostrava, 73 s.
- FLINT, C. – TAYLOR, P. J. (2006): Political Geography: world-economy, nation-state and locality. Prentice Hall, London, 368 s.
- IŠTOK, R. (2004): Politická geografía a geopolitika. Prešovská univerzita, Prešov, 392 s.
- JEHLIČKA, P. – TOMEŠ, J. – DANĚK, P. eds. (2000): Stát, prostor, politika – vybrané kapitoly z politické geografie. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 276 s.

Adresa autorů:

Mgr. Artur Boháč; Mgr. Aleš Ottmár; Mgr. Michaela Pokrupová
Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje
Přírodovědecká fakulta
Ostravská univerzita v Ostravě
Kranichova 8
710 00 Ostrava – Slezská Ostrava
artur.bohac@osu.cz; ales.ottmar@osu.cz; michaela.pokrupova@osu.cz